

Newton

<http://hps.elte.hu/oktaeder/KuSzeZe/newton.htm>

Eredeti irodalom

- Newton: *A Principiából és az Optikából. Levelek Bentleyhez* (Kriterion, Bukarest 1981)
- Newton: *A világ rendszeréről* (Magyar Helikon, Budapest 1977)
- Newton: *Válogatott írásai* (Typotex, Budapest 2003) - válogatás az előző két kötetből

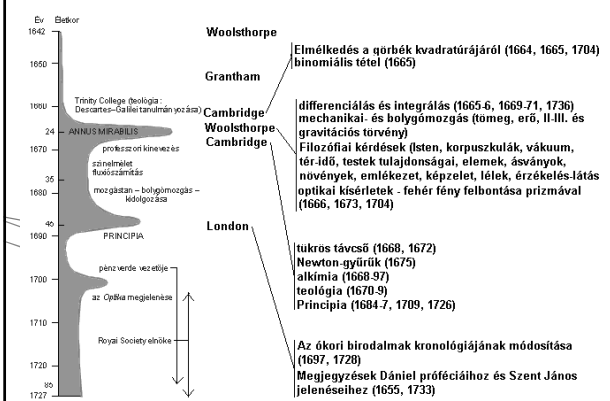
Másodlagos irodalom

- Sz. I. Vavilov: *Newton* (Szikra, Budapest 1948)
- Vekardi L.: *Így élt Newton* (Móra, Budapest 1977)
- P. Strathern: *Newton* (Elektra, Budapest 2001)
- J. Gleick: *Isaac Newton* (Pantheon, New York 2003)

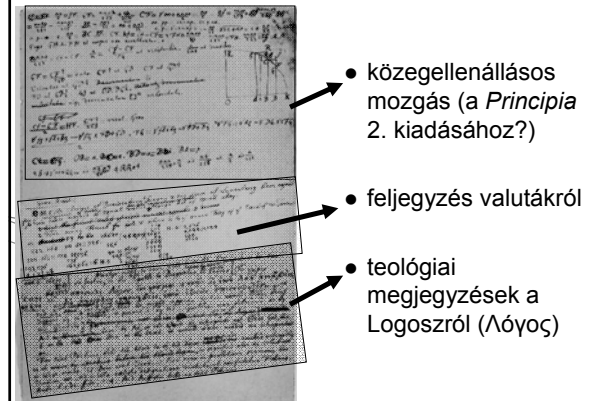
Korai filozófiai-teológiai kérdések

- I. Newton élete és munkássága – áttekintés
- II. A Newton-kéziratok
- III. Történeti és vallástörténeti kronológia Newton koráig
- IV. A puritán erkölcs
- V. Newton teológiai nézetei
- VI. Newton filozófiai feljegyzései
- VII. Newton, az alkimista

I. Newton élete és munkássága

II.1. Egy késői kéziratlap

II.2.a. A kéziratlapok sorsa 1785-ig

- 1717 – Newton unokahúga, Catherine Barton férjhez megy John Conduitt-hoz (aki Newtonot követi a Pénzverde élén, és aki őrzi a kéziratokat Newton halála után)
- 1740 – egyetlen lányuk, Catherine férjhez megy John Wallophoz (a későbbi Earl of Portsmouth)
- 1779-85 – Samuel Horsley megvizsgálja az iratokat (miközben Newton munkáit sajtó alá készíti)

II.2.b. A kéziratlapok sorsa 1855-88

- 1855 – David Brewster betekinthez a kéziratokba (miközben könyvet ír Newtonról)
- 1872-1888 – Portsmouth grófja átadja a kéziratokat katalogizálásra a Cambridge-i Egyetemnek (a matematikai, kémiai, csillagászati tárgyúak és a levelezés egy része ott is marad, a többi visszakerül)

II.2.c. A kéziratlapok sorsa 1936-tól

- 1936 – a Sotheby's aukcióra bocsátja a maradék alkímiai, teológiai, pénzverdei és személyes feljegyzéseket
 - Wiscount Wakefield a Pénzverdének adja az adminisztratív feljegyzéseket
 - John Maynard Keynes a Cambridge-i Egyetemnek adja az alkímiai iratokat
 - Abraham Yahuda a Zsidó Nemzeti és Egyetemi Könyvtárnak (Jeruzsálem) adja a teológiai írások egy részét

III.a. Történelmi és vallástörténelmi kronológia 1517-1533

- 1517 – Luther Márton kitűzi 95 tételét a wittenbergi templom ajtajára
- 1533 – VIII. Henrik (1521-ben még „a hit védelmezője”) – a pápának ellenszegülve – elveszi Boleyn Annát

III.b. Történelmi és vallástörténelmi kronológia 1533-1555

- 1534 – *Act of Supremacy*
 - az anglikán egyház feje Anglia uralkodója
 - Morus Tamás kivégzése (1535)
 - Boleyn Anna kivégzése (1536)
 - a kolostorok visszaszorítása
 - protestáns reformok (VI. Edward)
- 1543 – megjelenik Kopernikusz könyve
- 1553 – rekatolicizálási kísérlet (I. – Véres v. Katolikus – Mária)

III.c. Történelmi és vallástörténelmi kronológia 1555-1575

- 1558 – a függetlenség visszaállítása (I. Erzsébet)
- 1560 – a puritanizmus megjelenése Angliában
- 1570 – a presbiterianizmus és a kongregacionalizmus megjelenése Angliában
- 1572 – a Szent Bertalan éji mészárlás (30.000 hugenotta – francia protestáns – áldozat)

III.d. Történeli és vallástörténeli kronológia 1575-1599

- 1580 – (Sir) Francis Drake világkörüli útjáról visszaérkezik Londonba
- 1587 – Erzsébet lefejezteti Máriát, a skótok királynőjét
- 1587-88 – Drake legyőzi a spanyol Armadát
- 1593 – rendelet a puritánok ellen
- 1599 – Londonban megnyílik a *Globe* színház, ahol Shakespeare-t játszanak

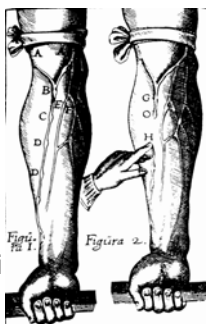
III.e. Történeli és vallástörténeli kronológia 1600-1615

- 1600 – Rómában megégetik Giordano Bruno-t
- 1603 – Erzsébet halála – VI. Jakab skót király (Mária fia)
- 1605 – I. Jakabot katolikus összeesküvők fel akarják robbantani (Guy Fawkes)
- 1610 – Galilei felfedezi a Jupiter holdjait

III.f. Történeli és vallástörténeli kronológia 1615-1635

- 1620 – kb. 100 az anglikán egyházból száműzött puritán a *Mayflower*en megérkezik Amerikába
- 1624-5 – holland érdekeltségek Dél- és Észak-Amerikában
- 1628 – William Harvey megérti a vérkeringést
- 1633 – a második Galilei-per

III.g. Történeli és vallástörténeli kronológia 1635-1648

- 1640- a presbiteriánus mozgalom befolyásának csúcspontja
- 1642 – polgárháború a király és a (puritán) parlament között
- 1645-1648 – a királpártiak vereséget szenvednek Cromwelltől – kialakul a parlamentáris demokrácia

III.h. Történeli és vallástörténeli kronológia 1648-1650

- 1648 – presbiteriánus képviselőket (140) távolítanak el a parlamentből
- 1649 – I. (Stuart) Károlyt lefejezik; a köztársaság
- A kongregacionalisták (függetlenek) befolyásának csúcspontja
- 1650 – Descartes halála

III.i. Történeli és vallástörténeli kronológia 1650-1661

- 1652-4 – az első angol-holland háború
- 1653- – Oliver Cromwell diktatúrája
- 1658 – Cromwell halála; a presbiteriánus párt újjáalakul, de hatalmát sosem nyeri vissza
- 1660 – II. Károly király
- 1661 – Boyle: *The Sceptical Chemist*

III.j. Történeli és vallástörténeli kronológia 1662-1669

- 1662 – a Royal Society megalapítása
- 1664-5 – pestisjárvány (London 460.000 lakosából 75.000 hal bele); Hooke:

Micrographia

- 1665-7 – a második angol-holland háború

- 1666 – a nagy londoni tűzvész; Christopher Wren

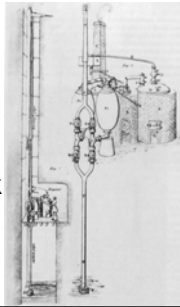
III.k. Történeli és vallástörténeli kronológia 1670-1680

- 1672-4 – a harmadik angol-holland háború
- 1673 – intézkedések a katolikusok és a protestáns másként gondolkodók ellen
- 1675 – a Greenwich-i Obszervatórium
- 1679 – a *Habeas Corpus* törvény; Papin

III.l. Történeli és vallástörténeli kronológia 1680-1700

- 1685 – II. Károly halála; II. Jakab (katolikus) király
- 1687 – Newton: *Principia Mathematica*
- 1688 – a dicsőséges forradalom; Orániai (III.) Vilmos és (II.) Mária
- 1689 – türelmi rendelet, a „Jogok törvénye” (alkotm. monarchia)
- 1698 – Savery első eladott gőzgépe

III.m. Történeli és vallástörténeli kronológia 1700-1710

- 1702 – Vilmos meghal; Anna királynő
- 1704-9 – csatanyerések a franciák ellen; Gibraltár elfoglalása; Newton: *Optika*
- 1707 – *Act of Union* – Anglia (+Wales) és Skócia egyesülése

III.n. Történeli és vallástörténeli kronológia 1710-1720

- 1711 – befejeződik a Szent Pál-katedrális építése
- 1712 – Newcomen gőzgépe
- 1714 – Anna halála; I. (Hannoveri) György király
- 1715 – jakobita felkelés
- 1719 – Defoe: *Robinson Crusoe*

III.o. Történeli és vallástörténeli kronológia 1720-1727

- 1723 – Wren halála
- 1726 – Swift: *Gulliver utazásai*
- 1727 – I. György halála; II. György király; Newton halála

IV.a. A puritán erkölcs

- irodalmi példák
 - Arthur Miller: *A salemi boszorkányok*
 - Id. Alexandre Dumas: *A három testőr*
- Isten dicsőségének hirdetése
- a közjó szolgálata
- rendszeres, módszeres, szorgalmas munka
- a tétlenség kerülése (bűnös gondolatok stb. ellen)

IV.b. A tudósok és a puritán erkölcs

- közös elveket vallanak
 - F. Bacon: a tudományos tevékenység célja „a Teremtő dicsősége és az emberi sors könnyítése”.
 - Boyle: a tudomány „a Természetet Isten nagyobb dicsőségére és az Emberiség Javára tanulmányozza”.
 - Ray: „ha a természet az Ő hatalmának kinyilvánítása, akkor a természetben semmi sem lehet túl alantas a tanulmányozáshoz”.
 - következményei a vallás és tudomány kapcsolatára